

Normative, Legal and Institutional Provision of Public Policy of National Memory on the Establishment of Ukrainian National Identity in the First Years of Restoration of State Independence of Ukraine

UDC: 351+323 (477)

DOI: <https://doi.org/10.15421/152347>**Vlasenko Svitlana**Ph.D., <https://orcid.org/0000-0002-1073-9680>, s_vlas_v@ukr.net*Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

Abstract

Relevance. National memory is one of the important factors in the formation and consolidation of national identity, plays a consolidating role and contributes to the unity of the Ukrainian civic nation. These issues are particularly acute in the face of a threat to sovereignty and territorial integrity, which is a full-scale war unleashed by the Russian Federation. Public policy of national memory in Ukraine has appropriate legal and institutional support, the basis of which began to be laid in the first years of restoration of state independence.

The purpose is to study the normative, legal and institutional provision of public policy of national memory in Ukraine regarding the establishment of Ukrainian national identity in the period from August 1991 to July 1994, to determine the characteristic features of this policy, disclosure of the role of the state and society in it.

Results. To ensure the formation and implementation of public policy of national memory in Ukraine in the early years of restoration of independence new or continued to operate in the late 1980s state and public institutions. Also, a regulatory framework was developed, which included normative and legal acts of institutional and regulatory nature, as well as normative and legal acts of commemorative and memorial character. During this period, the main directions of public policy of national memory aimed at strengthening the Ukrainian national identity were defined.

Conclusions. In the first years of the restoration of Ukraine's independence, the formation of the legal framework was started, a number of state and public institutions were created, appropriate measures were carried out, which ensured the laying of the foundations for the formation of conceptual principles focused on Ukrainian national identity. In general, the public policy of national memory during this period is characterized by the lack of a systematic approach to its formation and implementation and necessary cardinal decisions on certain historical issues.

Keywords: public policy of national memory, public authorities, state institutions, civil society, public organizations, normative and legal act, national revival, national identity

Нормативно-правове та інституційне забезпечення публічної політики національної пам'яті щодо утвердження української національної ідентичності в перші роки відновлення державної незалежності України

Власенко Світлана*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)*

Анотація

Актуальність. Національна пам'ять є одним із важливих чинників формування та утвердження національної ідентичності, відіграє консолідуючу роль і сприяє єднанню української громадянської нації. Особливо гостро ці питання постають в умовах загрози суверенітету й територіальній цілісності, що несе розв'язана російською федерацією повномасштабна війна. Публічна політика національної пам'яті в Україні має відповідне нормативно-правове та інституційне забезпечення, основи якого почали закладатися в перші роки відновлення державної незалежності.

Метою статті є дослідження нормативно-правового та інституційного забезпечення публічної політики національної пам'яті в Україні щодо утвердження української національної ідентичності в період від серпня 1991 р. до липня 1994 р., визначення характерних особливостей цієї політики, розкриття ролі у ній держави і суспільства.

Результати. Для забезпечення формування та реалізації публічної політики національної пам'яті в Україні в перші роки відновлення незалежності утворювались нові або продовжували діяти створені наприкінці 1980-х років державні та громадські інституції. Також розроблялась нормативно-правова база, що включала в себе нормативно-правові акти інституційного і регуляторного характеру та нормативно-правові акти комеморативного і меморіалізаційного характеру. В цей період були визначені основні напрями публічної політики національної пам'яті, спрямовані на утвердження української національної ідентичності.

Висновки. В перші роки відновлення незалежності України було розпочато формування нормативно-правової бази, створено низку державних і громадських інституцій, проведено відповідні заходи, що забезпечило закладання основ для формування концептуальних засад, орієнтованих на українську національну ідентичність. Загалом же публічна політика національної пам'яті в цей період характеризується відсутністю системного підходу до її формування й реалізації та необхідних кардинальних рішень стосовно окремих історичних питань.

Ключові слова: публічна політика національної пам'яті, органи державної влади, державні установи, громадянське суспільство, громадські організації, нормативно-правовий акт, національне відродження, національна ідентичність

Стаття надійшла / Article arrived: 09.11.2023

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2023

Вступ.

Національна пам'ять є одним із важливих чинників формування та утвердження національної ідентичності, відіграє консолідуючу роль і сприяє єднанню української громадянської нації. Цілком слушними є питання: з якого часу в Україні починається формування та реалізація політики національної пам'яті? Відповідь на це питання потребує певного уточнення: необхідно розрізнити державну політику національної пам'яті та публічну політику національної пам'яті. Очевидно, що про державну політику мова може йти лише після 24 серпня 1991 р., коли було відновлено незалежність та проголошено Україну самостійною державою. Про публічну політику, яка передбачає участь не лише органів державної влади, а й органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства, можемо говорити вже наприкінці 1980-х років. Саме у цей час в Україні були створені громадські організації, які ставили за мету своєї діяльності відновлення та збереження національної історичної пам'яті, традицій, символів тощо.

Метою статті є дослідження нормативно-правового та інституційного забезпечення публічної політики національної пам'яті в Україні щодо утвердження української національної ідентичності в період від серпня 1991 р. до липня 1994 р., визначення характерних особливостей цієї політики, розкриття ролі у ній держави і суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій.

Окремі аспекти політики національної пам'яті в Україні досліджувались науковцями в різних галузях, здебільшого в історії та політології. Зокрема, мали місце наукові розробки щодо особливостей реалізації даної політики в різні періоди (В. Бабка (2015), В. Бондар (2013), А. Киридон (2015) та ін.); діяльності президентів України (М. Вітряк (2018), О. Гриценко (2017), С. Набок (2011) та ін.); питання національної ідентичності в контексті політики національної пам'яті (О. Готра (2015), Ю. Зерній (2008), А. Киридон (2020), О. Медрін (2019) та ін.) тощо. В останні роки були опубліковані наукові праці фахівців у галузі публічного управління, що стосувались загальних питань політики національної пам'яті, авторами яких є А. Андріяш, Н. Громадська та О. Малікіна (2023), О. Гук (2016), Ю. Руденко (2020), Д. Сачко (2022) та ін.

Однак, особливості формування та реалізації публічної політики національної пам'яті в перші роки відновлення незалежності України, коли були визначені її основні напрями та починали формуватися концептуальні засади,

наразі залишаються актуальними й потребують системного дослідження.

Результати дослідження.

Становлення публічної політики національної пам'яті в Україні пов'язане з діяльністю культурно-просвітніх та громадських організацій наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років, частина яких згодом трансформувалась у політичні партії (див. статтю С. Власенко (2023)). Представники деяких із них у березні 1990 р. були обрані до Верховної Ради УРСР XII скликання (Верховна Рада України I скликання), де сформували опозиційний демократичний блок «Народна рада». Вони входили до складу постійних парламентських комісій (наприклад, Комісію з питань культури та духовного відродження у Верховній Раді України очолював Лесь Танюк – представник однієї з найчисельніших на той час громадсько-політичних організацій (з грудня 1992 р. діяла як політична партія) «Народний Рух України»); посідали керівні посади в Кабінеті Міністрів України (наприклад, Віце-прем'єр-міністром України з питань гуманітарної політики впродовж жовтня 1992 р. – серпня 1994 р. був Микола Жулинський, Міністром культури України впродовж листопада 1992 р. – серпня 1994 р. був Іван Дзюба); входили до тимчасових комісій Верховної Ради України, до організаційних комітетів з підготовки заходів до пам'ятних подій (наприклад, голова Української республіканської партії Левко Лук'яненко, голова Демократичної партії України Юрій Бадзьо, очільники Народного Руху України В'ячеслав Чорновіл та Іван Драч тощо). Це дало можливість брати участь у державному управлінні й таким чином безпосередньо впроваджувати суспільні ініціативи, у тому числі щодо політики національної пам'яті.

Такою ініціативою стало доленосне для України рішення, яке відкрило шлях до реалізації українською нацією права на самовизначення та відновлення незалежної демократичної держави – прийняття Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет України. У ній держава гарантувала забезпечення національно-культурного відродження українського народу, його історичної свідомості, традицій, національно-етнографічних особливостей тощо (Про державний суверенітет, 1990).

Після прийняття Верховною Радою 24 серпня 1991 р. Акта проголошення незалежності України на державному рівні розпочинається формування та реалізація публічної політики національної пам'яті. Суб'єктами даної політики виступали органи державної влади, органи

місцевого самоврядування, політичні партії, громадські організації, спільноти національних меншин та корінних народів, різноманітні об'єднання громадян, міжнародні організації, окремі громадяни. Їхня спільна діяльність у перші роки відновлення незалежності України дозволила визначити та розпочати реалізацію основних напрямів публічної політики національної пам'яті, що мали суспільний запит і були покликані консолідувати український народ.

Відразу після відновлення незалежності України влада, розуміючи прагнення суспільства до національного відродження, здійснювала певні заходи, що потребували відповідного інституційно-правового забезпечення. Систему державних органів, що забезпечувала формування політики національної пам'яті, очолила Верховна Рада України. У Верховній Раді I скликання ці питання перебували у віданні Комісії з питань культури та духовного відродження (Про утворення постійних комісій, 1990).

Реалізацію політики національної пам'яті забезпечувало здебільшого Міністерство культури України. 1 червня 1992 р. Кабінет Міністрів України затвердив Положення про Міністерство культури України, в якому серед головних завдань було визначено: створення умов для відродження і розвитку культури української нації та культур національних меншин, які проживають на території України; забезпечення охорони пам'яток історії та культури України, збереження культурних традицій народів України тощо (Питання Міністерства культури, 1992). Крім того, окремі питання політики національної пам'яті перебували у компетенції інших центральних органів виконавчої влади й підпорядкованих їм державних установ та організацій. Наприклад, при Кабінеті Міністрів України від червня 1993 р. діяла Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей, яка забезпечувала реалізацію державної політики щодо відновлення і збереження національної духовної спадщини, повернення в Україну культурних цінностей та координувала в даній сфері діяльність міністерств, відомств та інших організацій (Про затвердження Положення, 1993).

Прийняті в перші роки нормативно-правові акти у сфері національної пам'яті можна умовно поділити на дві групи:

- акти інституційного та регуляторного характеру, що регулювали питання утворення, складу, структури, діяльності відповідних інституцій, які забезпечували формування та

реалізацію публічної політики національної пам'яті;

- акти комемораційного та меморіалізаційного характеру, що забезпечували формування ціннісних орієнтирів національної пам'яті, проведення заходів із відзначення історичних подій та ювілеїв видатних діячів, вшанування й увічнення пам'яті героїв та жертв трагедій, створення місць пам'яті, встановлення пам'ятників та пам'ятних знаків тощо.

Основні напрями публічної політики національної пам'яті в перші роки відновлення державної незалежності визначила тривала імперська колонізація та радянська окупація України з цілою системою заходів, спрямованих на викорінення української національної ідентичності. Після відновлення незалежності перед українським суспільством постало завдання відродити національну культуру, традиції, звичаї; повернути національні символи, українську мову; розкрити правду про тисячолітню історію української державності та незламну боротьбу українського народу за право на існування української нації. Таким чином публічна політика національної пам'яті була спрямована на утвердження української національної ідентичності, що є невід'ємною складовою націєтворення та державотворення.

Серед нормативно-правових актів, які регулювали питання політики національної пам'яті виокремлюються акти, що стосувались відродження національної історії та культури. Так, одним із перших було розпорядження Голови Верховної Ради України Леоніда Кравчука від 19 вересня 1991 р. «Про відродження Києво-Могилянської Академії», що символізувало відновлення українських національних освітніх традицій. У констатуючій частині документа йшлося про видатну роль, яку відігравала у свій час Академія як «перший вищий навчальний заклад Східної Європи» (Про відродження, 1991). А 19 травня 1994 р. Президент України своїм Указом надав університету «Києво-Могилянська Академія» статус національного (Про Університет, 1994). Пізніше, продовжуючи відновлення освітніх традицій Президент України 12 квітня 1994 р. видав Указ «Про утворення Острозького колегіуму» (Про утворення, 1994).

Також приділялась увага розвитку вже існуючих та створенню нових місць пам'яті, пов'язаних зі славетними подіями та видатними постатями в історії Української держави. Так, уже 3 жовтня 1991 р. Кабінет Міністрів України видав постанову щодо впорядкування пам'ятних та історичних місць міста Чигирини і Чигиринського району, пов'язаних із

національно-визвольною війною українського народу під проводом Богдана Хмельницького (Про заходи щодо соціального розвитку, 1991). До списку для проведення реставраційних робіт були внесені місця та об'єкти Чигиринського державного історико-культурного заповідника: споруди Чигиринської фортеці на Богдановій горі (музеї, панорама оборони Чигирини, вежі, кріпосна стіна), пам'ятники полковникам Івану Богуни, Максиму Кривоносу, Івану Золотаренку в Чигирині; будинок Богдана Хмельницького, Іллінська церква та пам'ятник гетьманові в Суботіві; пам'ятник на місці Корсунської битви та пам'ятник Максиму Залізнику в селі Медведівка й ін. Поруч із цим була приділена увага й місцям, пов'язаним із національно-визвольною боротьбою українців у пізніші періоди – приміщення для музею гайдамацького руху та пам'ятник його учасникам, пам'ятні знаки в історичних місцях Холодного Яру. А в травні 1992 р. Чигиринський державний історико-культурний заповідник отримав статус загальнодержавного значення з підпорядкуванням Міністерству культури України (Про Чигиринський державний, 1992).

Надання закладам, що діяли у сфері національної пам'яті, статусу «національний» та статусів «загальнонаціонального значення» або «загальнодержавного значення», створення державних заповідників на базі існуючих історичних та культурних комплексів, відбувалось у цей час в усіх регіонах України. Першим став Національний музей історії України, створений 15 жовтня 1991 р. на базі Державного історичного музею УРСР (Про створення Національного музею, 1991). 6 квітня 1993 р. осередок козацької слави українського народу – історико-культурний заповідник на острові Хортиця також почав діяти як Національний заповідник «Хортиця» й підпорядковуватись Міністерству культури України (Про Національний заповідник, 1993). 8 лютого 1994 р. статус загальнонаціонального значення отримав Херсонський державний історико-археологічний заповідник у м. Севастополі (Про Херсонський державний, 1994).

Також на базі комплексів історичних, культурних та природних пам'яток місцевого рівня створювались державні заповідники в підпорядкуванні обласних державних адміністрацій. Так, 14 червня 1993 р. Кабінет Міністрів України видав постанови про створення двох заповідників: Державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця», до якого увійшов комплекс пам'яток Батурина Чернігівської області – розташування

резиденції гетьманів Лівобережної України (Про державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», 1993) та Державного історико-культурного заповідника в м. Дубно Рівненської області, що об'єднав ансамбль місцевих історичних, культурних та архітектурних пам'яток (Про державний історико-культурний заповідник у м. Дубні, 1993). 8 лютого 1994 р. було створено державний історико-архітектурний заповідник у м. Збаражі Тернопільської області (Про державний історико-архітектурний заповідник у м. Збаражі, 1994), Державний історико-культурний заповідник у м. Корсуні-Шевченківському Черкаської області (Про державний історико-культурний заповідник у м. Корсуні-Шевченківському, 1994), Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові Сумської області (Про державний історико-культурний заповідник у м. Глухові, 1994), Державний історико-культурний заповідник у м. Галичі Івано-Франківської області (Про державний історико-культурний заповідник у м. Галичі, 1994). 23 травня 1994 р. на базі комплексу пам'яток історії, містобудування й архітектури історичної частини м. Одеси було створено Державний історико-архітектурний заповідник «Стара Одеса» (Про державний історико-архітектурний заповідник «Стара Одеса», 1994), а 1 липня Кабінет Міністрів України видав постанови про оголошення Державним історико-меморіальним заповідником комплексу пам'яток історії та культури Лук'янівського цивільного кладовища у м. Києві (Про оголошення комплексу пам'яток, 1994) та Державним історико-культурним заповідником «Трахтемирів» комплексу пам'яток, розташованих між селами Трахтемирів та Бучак Канівського району Черкаської області (Про державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів», 1994).

Отримали інституційне оформлення також і місця пам'яті, пов'язані з життям і творчою діяльністю видатних представників українського народу. Зокрема, 25 березня 1992 р. Кабінет Міністрів України видав постанову про створення на Черкащині Державного історико-культурного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка», що об'єднав пам'ятки історії, культури та природи у селах Шевченкове, Моринці, Будищі Звенигородського району (Про створення державного історико-культурного заповідника, 1992), а 10 березня 1994 р. – про створення на батьківщині Івана Франка у Дрогобицькому районі Львівської області Державного історико-культурного заповідника «Нагуєвичі» (Про державний історико-культурний заповідник «Нагуєвичі», 1994).

У цей час Україна повертає імена «забутих», а вірніше замовчених і заборонених радянською владою видатних українців. Так, 31 жовтня 1991 р. Президія Верховної Ради України прийняла постанову «Про урочисте засідання Верховної Ради України, присвячене 125-річчю з дня народження М.С. Грушевського» (Про урочисте засідання, 1991), а у вересні 1993 р. – постанову «Про видання «Історії України-Руси» М.С. Грушевського» (Про видання, 1993). У листопаді 1991 р. Кабінет Міністрів України заснував державні іменні стипендії для студентів і аспірантів із числа осіб українського походження, які проживали за межами України: імені М. Грушевського та М. Драгоманова (в галузі історії та культурології), імені Б. Грінченка, О. Потебні, М. Рильського, І. Франка (в галузі української мови та літератури) (Про заснування державних іменних стипендій, 1991). У березні 1993 р. ім'я Володимира Винниченка було присвоєно Кіровоградському педагогічному інституту, Дмитра Чижевського – Кіровоградській обласній універсальній науковій бібліотеці, Василя Барвінського – Івано-Франківській дитячій музичній школі № 2 тощо. (Про присвоєння та скасування імен, 1993). У 1993-1994 рр. було ухвалено низку рішень щодо відзначення на державному рівні видатних українців, зокрема серед них згадали Миколу Хвильового (Про 100-річчя від дня народження, 1993) та Олега Ольжича (Про вшанування пам'яті, 1994).

Своєрідним відновленням та популяризацією національних державних, культурних, громадських діячів стало затвердження Президією Верховної Ради України від 10 грудня 1991 р. гривні як грошової одиниці держави із зображенням на її лицьовій стороні портретів князів Володимир Великого та Ярослава Мудрого, гетьманів Богдана Хмельницького та Івана Мазепи, а також Івана Франка, Михайла Грушевського, Тараса Шевченка, Лесі Українки та Григорія Сковороди (Про затвердження назви, 1991).

На окрему увагу заслуговує політика національної пам'яті з відновлення історії боротьби українського народу за державну незалежність у ХХ столітті. Нарешті українці змогли відкрито вшановувати пам'ять своїх героїв, хоча в суспільстві ще багато років після відновлення незалежності окремі питання викликали гострі дискусії. Так, у 1992 р. вперше на державному рівні постало питання Української революції 1917-1921 років, коли Президія Верховної Ради України прийняла постанову «Про відзначення 75-річчя Української демократичної революції 1917-1918 років». У поданні до Президії Комісія Верховної Ради

з питань культури та духовного відродження заявила про надходження до неї пропозицій громадських організацій стосовно доцільності відзначення цієї події, що «могло б сприяти консолідації народу України, стверджувало б на практиці принципи сучасної державної політики – виховувати історичну правду» (Про відзначення 75-річчя, 1992).

Іншою була ситуація з переглядом історичної пам'яті про національно-визвольну боротьбу Організації Українських Націоналістів (ОУН) та Української Повстанської Армії (УПА) в 1920-1950-х роках. У Верховній Раді цей процес розпочався ще в червні 1991 р., коли група народних депутатів звернулася із заявою з приводу «намагань політичної реабілітації ОУН-УПА» у зв'язку з відкриттям у травні в селі Ясенів Бродівського району Львівської області пам'ятника дивізії СС «Галичина» (Про заяву, 1991). Дану заяву було передано на розгляд профільним постійним комісіям Верховної Ради, які мали б вивчати питання діяльності ОУН і УПА. З іншого боку, в цей же час представники громадськості прагнули актуалізувати процеси визнання учасників національно-визвольної боротьби. Наприклад, Народний Рух України на своїх Третіх Всеукраїнських зборах 1 березня 1992 р. ухвалив порушити перед Президентом України питання щодо визнання боротьби ОУН, УГВР (Української головної визвольної ради) та УПА «невід'ємною складовою частиною боротьби українського народу за свою свободу й незалежність, за створення самостійної соборної Української Держави» (Лозицький, Бажан, & Власенко, 2009).

У жовтні 1992 р. Президія Верховної Ради України прийняла постанову, якою визначеним постійним комісіям парламенту доручалось продовжити вивчення питань, пов'язаних з організацією і діяльністю ОУН і УПА (До питання про перевірку, 1992), а в лютому 1993 р. ще одну, в якій доручалось Міністерству юстиції України, Академії наук України, Міністерству закордонних справ України, Міністерству внутрішніх справ України, Службі безпеки України, Генеральній прокуратурі України, Верховному Суду України разом з відповідними державними установами, громадськими організаціями та міжнародними інституціями провести перевірку і вивчення цього питання й подати Президії Верховної Ради України юридично та історично обґрунтовані висновки (До питання про перевірку, 1993). Пізніше естафета вивчення даного питання перейде до Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України по сприянню у вивченні питань, пов'язаних з перевіркою діяльності ОУН-УПА

(створена в 1996 р.), а далі – Урядової комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА (створена в 1997 р.).

Такі заходи були першими кроками держави та суспільства у напрямку відновлення і збереження національної пам'яті українського народу, перегляду історичних подій і фактів, що довгий час спотворювались російською імперською та радянською ідеологічно-пропагандистською системами. Поруч із цим, у політиці пам'яті продовжували існувати радянські традиції, а в публічному просторі залишалась комуністична символіка, хоча й здійснювалися в цей час певні заходи з подолання та переоцінки комуністичного минулого. І така ситуація зберігалася в подальшому й лише у другій половині 2010-х років розпочалися системні зрушення, а сьогодні, беручи до уваги нормативно-правове та інституційне забезпечення, можемо говорити про суттєві досягнення в політиці національної пам'яті та про її важливу роль у консолідації українського суспільства.

Висновки.

Для забезпечення реалізації публічної політики національної пам'яті в перші роки відновлення державної незалежності України була сформована відповідна нормативно-правова база, що включала в себе нормативно-правові акти інституційного і регуляторного характеру (регулювали питання утворення, складу, структури, діяльності державних і громадських інституцій) та нормативно-правові акти комеморативного і меморіалізаційного характеру (формували ціннісні орієнтири національної пам'яті, регулювали питання відзначення історичних подій та ювілеїв видатних діячів, вшанування й увічнення пам'яті героїв та жертв трагедій, створення місць пам'яті, встановлення пам'ятників та пам'ятних знаків тощо).

Формування та реалізацію публічної політики національної пам'яті забезпечували державні та громадські інституції, які були створені після відновлення незалежності України або продовжували діяти від кінця 1980-х років. Активну позицію в суспільно-політичному житті країни в цей період займали громадські організації та політичні партії демократичного спрямування, однак їхня діяльність не призвела до кардинальних поступок у політиці національної пам'яті. Як наслідок, публічна політика національної пам'яті в перші роки відновлення державної незалежності, з одного боку, спрямовувалась на відновлення та збереження національної пам'яті, а з іншого – продовжувала підтримувати радянські традиції.

В цілому публічна політика національної пам'яті в перші роки відновлення незалежності України характеризується відсутністю системного підходу до її формування й реалізації. Її особливістю у цей період було реагування влади на найбільш гострі запити суспільства, однак чітких концептів та наративів щодо національної пам'яті вироблено не було. Від самого початку визначились основні напрямки публічної політики національної пам'яті, спрямовані на утвердження української національної ідентичності, що забезпечували поступове відродження національної культури, традицій, звичаїв; повернення національних символів та української мови; розкриття правди про тисячолітню історію української державності та незламну боротьбу українського народу за право існування української нації тощо. Загалом же, в даний період було розпочато формування нормативно-правової бази, створено низку державних та громадських інституцій, проведено відповідні заходи, що забезпечило закладання основ для формування концептуальних засад, орієнтованих на українську національну ідентичність.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Андріяш, В. І., Громадська, Н. А. & Малікіна, О. А. (2023). Політика пам'яті як напрямок публічної політики сучасної держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 34(73), 1, 18-22.
- Бабка, В. (2015). Політика пам'яті та пам'ять у політиці: Україна 2010-2013 рр. *Інтермарум: історія, політика, культура*, 2, 167-182.
- Бондар, В. (2013). Державна політика історичної пам'яті в Україні 1990-2000-х рр.: основні тенденції. *Історіографічні дослідження в Україні*, 23, 377-400.
- Вітряк, М. М. (2018). Політика історичної пам'яті під час президенства Л. Д. Кучми. *Гілея: науковий вісник*, 139(12), 99-102.
- Власенко, С. (2023). Роль громадянського суспільства у становленні публічної політики національної пам'яті. *Публічне управління та регіональний розвиток*, 19, 31-50.
- Готра, О. (2015). Історична пам'ять як чинник формування ідентичності. *Інтермарум: історія, політика, культура*, 2, 143-155.
- Грищенко, О. А. (2017). *Президенти і пам'ять. Політика пам'яті Президентів України (1994-2014): підтримка, послання, реалізація, результати*. Київ: «К.І.С.».

- Гук, О. (2016). Політика національної пам'яті у відкритому суспільстві (український контекст). *Ефективність державного управління*, 1/2 (46/47), 1, 23-30.
- До питання про перевірку діяльності організацій ОУН-УПА. № 2677-ХІІ. (1992, Жовтень 14). *Постанова Президії Верховної Ради України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2677-12#Text>
- До питання про перевірку діяльності ОУН-УПА. № 2964-ХІІ. (1993, Лютий 1). *Постанова Президії Верховної Ради України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2964-12#Text>
- Зерній, Ю. (2008). Взаємозв'язок історичної пам'яті та національної ідентичності. *Політичний менеджмент*, 5, 104-115.
- Киридон, А. (2015). Політика пам'яті України (1991-2015 рр.). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць*, 15, 244-250.
- Киридон, А. (2020). Потенціал комеморативних практик у конструюванні національної ідентичності: концептуалізація проблеми. *Історична пам'ять*, 1(42), 7-19.
- Лозицький, В. С., Бажан, О. В., Власенко, С. І., & Кентій, А. В. (2009). *Провісники свободи, державності і демократії: Документи і матеріали. До 20-ї річниці створення Народного Руху України*. Київ: Інститут історії України НАН України.
- Мендрін, О. В. (2019). Концептуальні підходи до формування та реалізації політики ідентичності в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*, 24, 275-285.
- Набок, С. (2011). Держава і політика пам'яті: досвід чотирьох Президентів України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 5(55), 393-421.
- Питання Міністерства культури України. № 301. (1992, Червень 1). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-92-%D0%BF#Text>
- Про 100-річчя від дня народження М. Г. Хвильового. № 924. (1993, Листопад 12). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/924-93-%D0%BF#Text>
- Про видання «Історії України-Руси» М. С. Грушевського. № 3448-ХІІ. (1993, Вересень 16). *Постанова Президії Верховної Ради України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3448-12#Text>
- Про відзначення 75-річчя Української демократичної революції 1917-1918 років. № 2255-ХІІ. (1992, Квітень 6). *Постанова Президії Верховної Ради України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2255-12#Text>
- Про відродження Києво-Могилянської Академії. 1570-ХІІ. (1991, Вересень 19). *Розпорядження Голови Верховної Ради України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1570-12#Text>
- Про вшанування пам'яті О. Ольжича. № 182. (1994, Березень 29). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-94-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-архітектурний заповідник «Стара Одеса». № 333. (1994, Травень 23). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-94-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-архітектурний заповідник у м. Збараж Тернопільської області. № 78. (1994, Лютий 8). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-94-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця». № 445. (1993, Червень 14). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/445-93-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-культурний заповідник «Нагуєвичі» на батьківщині Івана Франка. № 154. (1994, Березень 10). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-94-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів». № 446. (1994, Липень 1). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-94-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-культурний заповідник у м. Галичі Івано-Франківської області. № 81. (1994, Лютий 8). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81-94-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-культурний заповідник у м. Глухові Сумської області. № 80. (1994, Лютий 8). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-94-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-культурний заповідник у м. Дубні Рівненської області. № 444. (1993, Червень 14). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-93-%D0%BF#Text>
- Про державний історико-культурний заповідник у м. Корсуні-Шевченківському Черкаської області. № 79 (1994, Лютий 8). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-94-%D0%BF#Text>
- Про державний суверенітет України. № 55-ХІІ. (1990, Липень 16). *Декларація Верховної Ради Української РСР*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
- Про заснування державних іменних стипендій для студентів і аспірантів із числа осіб українського походження, які проживають за межами України. № 342. (1991, Листопад 27). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342-91-%D0%BF#Text>
- Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України. № 1952-ХІІ. (1991, Грудень 10). *Постанова Президії Верховної Ради України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-12#Text>

- Про затвердження Положення про Національну комісію з питань повернення в Україну культурних цінностей. № 464. (1993, Червень 18). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-93-%D0%BF#Text>
- Про заходи щодо соціального розвитку та впорядкування пам'ятних і історичних місць м. Чигирин і Чигиринського району. № 243. (1991, Жовтень 3). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-91-%D0%BF#Text>
- Про заяву групи народних депутатів Української РСР. № 1185-XII. (1991, Червень 11). *Постанова Президії Верховної Ради Української РСР*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-12#Text>
- Про Національний заповідник «Хортиця». № 254. (1993, Квітень 6). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-93-%D0%BF#Text>
- Про оголошення комплексу пам'яток історії та культури Лук'янівського цивільного кладовища в м. Києві державним історико-меморіальним заповідником. № 447. (1994, Липень 1). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-94-%D0%BF#Text>
- Про присвоєння та скасування імен навчальним та культурно-освітнім закладам. № 152. (1993, березня 2). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-93-%D0%BF#Text>
- Про створення державного історико-культурного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка». № 156. (1992, Березень 25). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-92-%D0%BF#Text>
- Про створення Національного музею історії України. № 269. (1991, Жовтень 15). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-91-%D0%BF#Text>
- Про Університет Києво-Могилянська Академія. № 238/94. (1994, Травень 19). *Указ Президента України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238/94#Text>
- Про урочисте засідання Верховної Ради України, присвячене 125-річчю з дня народження Грушевського М.С. № 1762-XII. (1991, Жовтень 31). *Постанова Президії Верховної Ради України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1762-12#Text>
- Про утворення Острозького колегіуму. № 158/94. (1994, Квітень 12). *Указ Президента України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158/94#Text>
- Про утворення постійних комісій Верховної Ради Української РСР. № 16-XII. (1990, Червень 12). *Постанова Верховної Ради Української РСР*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16-12#Text>
- Про Херсонський державний історико-археологічний заповідник у м. Севастополі. № 77. (1994, Лютий 8). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-94-%D0%BF#Text>
- Про Чигиринський державний історико-культурний заповідник. № 254. (1992, Травень 19). *Постанова Кабінету Міністрів України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-92-%D0%BF#Text>
- Руденко, Ю. Ю. (2020). Концептуалізація історичної пам'яті як ресурсу політичного впливу в постмодерну епоху. *Політикус*, 6, 7-12.
- Сачко, Д. (2022). Історична пам'ять як предмет державного регулювання у сучасному суспільно-політичному вимірі України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 3, 116-123.

REFERENCES

- About assigning and canceling names of educational and cultural institutions. No. 152. (1993, March 2). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-93-%D0%BF#Text>
- About honoring the memory of O. Olzhych. No. 182. (1994, March 29). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-94-%D0%BF#Text>
- About measures for social development and arrangement of memorial and historical places in the city of Chyhyryna and the Chyhyryna district. No. 243. (1991, October 3). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-91-%D0%BF#Text>
- About the 100th anniversary of the birth of M. H. Khvylovy. No. 924. (1993, November 12). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/924-93-%D0%BF#Text>
- About the announcement of the complex of historical and cultural monuments of the Lukyanivskiy Civil Cemetery in Kyiv as a state historical and memorial reserve. No. 447. (1994, July 1). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-94-%D0%BF#Text>
- About the Chersonese State Historical and Archaeological Reserve in the city of Sevastopol. No. 77. (1994, February 8). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-94-%D0%BF#Text>
- About the Chygyrin state historical and cultural reserve. No. 254. (1992, May 19). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-92-%D0%BF#Text>
- About the commemoration of the 75th anniversary of the Ukrainian democratic revolution of 1917-1918. No. 2255-XII. (1992, April 6). *Resolution of the Presidium of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2255-12#Text>

- About the creation of the National Museum of the History of Ukraine. No. 269. (1991, October 15). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-91-%D0%BF#Text>
- About the creation of the state historical and cultural reserve "Batkivshchyna Taras Shevchenko". No. 156. (1992, March 25). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-92-%D0%BF#Text>
- About the establishment of state named scholarships for students and post-graduate students from among persons of Ukrainian origin living outside of Ukraine. No. 342. (1991, November 27). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342-91-%D0%BF#Text>
- About the formation of the Ostroh Collegium. No. 158/94. (1994, April 12). *Decree of the President of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158/94#Text>
- About the Khortytsia National Reserve. No. 254. (1993, April 6). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-93-%D0%BF#Text>
- About the publication of "History of Ukraine-Rus" by M. S. Hrushevskiy. No. 3448-XII. (1993, September 16). *Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3448-12#Text>
- About the revival of the Kyiv-Mohyla Academy. 1570-XII. (1991, September 19). *Order of the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1570-12#Text>
- About the solemn meeting of the Verkhovna Rada of Ukraine dedicated to the 125th anniversary of the birth of Hrushevskiy M.S. No. 1762-XII. (1991, October 31). *Resolution of the Presidium of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1762-12#Text>
- About the state historical and architectural reserve "Old Odesa". No. 333. (1994, May 23). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-94-%D0%BF#Text>
- About the state historical and architectural reserve in Zbarazhi, Ternopil region. No. 78. (1994, February 8). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-94-%D0%BF#Text>
- About the state historical and cultural reserve "Hetman's Capital". No. 445. (1993, June 14). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/445-93-%D0%BF#Text>
- About the state historical and cultural reserve "Naguyevychi" in Ivan Franko's homeland. No. 154. (1994, March 10). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-94-%D0%BF#Text>
- About the state historical and cultural reserve "Trachtemyrv". No. 446. (1994, July 1). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-94-%D0%BF#Text>
- About the state historical and cultural reserve in Glukhiv, Sumy region. No. 80. (1994, February 8). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-94-%D0%BF#Text>
- About the state historical and cultural reserve in Halycha, Ivano-Frankivsk region. No. 81. (1994, February 8). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81-94-%D0%BF#Text>
- About the state historical and cultural reserve in the city of Dubna, Rivne region. No. 444. (1993, June 14). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-93-%D0%BF#Text>
- About the state historical and cultural reserve in the city of Korsun-Shevchenkivskiy, Cherkasy region. No. 79 (1994, February 8). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-94-%D0%BF#Text>
- About the state sovereignty of Ukraine. No. 55-XII. (1990, July 16). *Declaration of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
- About the statement of the group of People's Deputies of the Ukrainian SSR. No. 1185-XII. (1991, June 11). *Resolution of the Presidium of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-12#Text>
- About the University of Kyiv-Mohyla Academy. No. 238/94. (1994, May 19). *Decree of the President of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238/94#Text>
- Andriyash, V. I., Hromadska, N. A. & Malikina, O. A. (2023). The politics of memory as a direction of the public policy of the modern state. *Scholars note of the Tavri National University named after V.I. Vernadskyi. Series: Public Management and Administration*, 34(73), 1, 18-22.
- Babka, V. (2015). Memory politics and memory in politics: Ukraine 2010-2013. *Intermarum: history, politics, culture*, 2, 167-182.
- Bondar, V. (2013). State policy of historical memory in Ukraine in the 1990s-2000s: main trends. *Historiographic studies in Ukraine*, 23, 377-400.
- Gotra, O. (2015). Historical memory as a factor in the formation of identity. *Intermarum: history, politics, culture*, 2, 143-155.
- Hook, O. (2016). Politics of national memory in an open society (Ukrainian context). *Efficiency of public administration*, 1/2 (46/47), 1, 23-30.
- Hrytsenko, O. A. (2017). *Presidents and memory. Policy of memory of the Presidents of Ukraine (1994-2014): background, message, implementation, results*. Kyiv: "K.I.S."
- Issue of the Ministry of Culture of Ukraine. No. 301. (1992, June 1). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-92-%D0%BF#Text>

- Kyridon, A. (2015). Memory policy of Ukraine (1991-2015). *Ukraine-Europe-World. International collection of scientific works*, 15, 244-250.
- Kyridon, A. (2020). The potential of commemorative practices in the construction of national identity: conceptualization of the problem. *Historical memory*, 1(42), 7-19.
- Lozytskyi, V. S., Bazhan, O. V., Vlasenko, S. I., & Kentii, A. V. (2009). *Harbingers of freedom, statehood and democracy: Documents and materials. To the 20th anniversary of the creation of the People's Movement of Ukraine*. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine.
- Mendrin, O. V. (2019). Conceptual approaches to the formation and implementation of identity policy in Ukraine. *Bulletin of the Mariupol State University. Series: History. Political Science*, 24, 275-285.
- Nabok, S. (2011). The state and the politics of memory: the experience of four Presidents of Ukraine. *Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named after I. F. Kuras, National Academy of Sciences of Ukraine*, 5(55), 393-421.
- On the approval of the name and characteristic features of the monetary unit of Ukraine. No. 1952-XII. (1991, December 10). *Resolution of the Presidium of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-12#Text>
- On the approval of the Regulation on the National Commission on Returning Cultural Values to Ukraine. No. 464. (1993, June 18). *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-93-%D0%BF#Text>
- On the formation of permanent commissions of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR. No. 16-XII. (1990, June 12). *Resolution of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16-12#Text>
- Rudenko, Yu. Yu. (2020). Conceptualization of historical memory as a resource of political influence in the postmodern era. *Politicus*, 6, 7-12.
- Sachko, D. (2022). Historical memory as a subject of state regulation in the modern socio-political dimension of Ukraine. *Taurian Scientific Herald. Series: Public management and administration*, 3, 116-123.
- To the issue of checking the activities of OUN-UPA organizations. No. 2677-XII. (1992, October 14). *Resolution of the Presidium of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2677-12#Text>
- To the issue of checking the activities of the OUN-UPA. No. 2964-XII. (1993, February 1). *Resolution of the Presidium of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2964-12#Text>
- Vitryak, M. M. (2018). The policy of historical memory during the presidency of L. D. Kuchma. *Gilea: Scientific Bulletin*, 139(12), 99-102.
- Vlasenko, S. (2023). The role of civil society in the formation of public policy of national memory. *Public administration and regional development*, 19, 31-50.
- Zernii, Yu. (2008). The relationship between historical memory and national identity. *Political Management*, 5, 104-115.